

DOUĂ PIESE VESTIMENTARE DIN SECOLELE VI—VII DESCOPERITE LA BORNIS-NEAMȚ

DE

RODICA POPOVICI

Cu prilejul săpăturilor arheologice, întreprinse în vara anului 1987 în punctul Milești, situat în apropiere de satul Bornis, com. Dragomirești, jud. Neamț au fost cercetate importante vestigii aparținând unei așezări din secolele VI—VIII e. n.

Zona investigată se află la o distanță de circa 1,5 km NE de satul amintit, așezarea fiind amplasată pe o terasă joasă, mărginită la est de pârâșul Milești¹.

Săpăturile efectuate în așezarea din secolele VI—VIII, cu începere din anul 1979 și continuate cu unele întreruperi pînă în 1987, au scos la iveală 12 locuințe, dezvelite total sau parțial, precum și anexele aferente acestora.

Între complexele cercetate, o importanță aparte o are locuința 25, investigată în anul 1987, cu care prilej au fost descoperite cele două piese vestimentare ce vor face obiectul prezentării noastre.

Locuința 25, cu nimic deosebită în ceea ce privește sistemul de construcție și dimensiunile față de celelalte complexe de locuire descoperite pînă acum, este de tipul acelor adîncite în sol. Ea avea laturile de circa $3,75 \times 4,75$ m, cea nordică fiind parțial distrusă, probabil odată cu dărîmarea construcției. Adîncimea gropii în care a fost amenajată locuința era de aproximativ 0,65 m față de nivelul inițial de călcare. În colțul nord-vestic se afla cuptorul, construit din pietre mari de râu, așezate ușor oblic pe două din laturi și vertical în spatele vetrei. Bine delimitată de pietrele de râu, vatra avea dimensiunile de $0,40 \times 0,70$ m și era dispusă direct pe podeaua nivelată și bătătorită a locuinței. În interior, de-a-lungul laturilor, au fost surprinse patru gropi de la stilpii ce susțineau peretii sau acoperișul.

Inventarul locuinței, constînd mai ales din ceramică, dar și din obiecte, între care menționăm trei fusaiole și un străpungător de os, conținea și două piese vestimentare, o fibulă și o cataramă.

Fibula este lucrată din bronz, prin turnare în tipar bivalv (fig. 1/1). Ea are lungimea de 0,30 cm, partea arcuită de formă ușor trapezoidală, semicirculară în secțiune și piciorul mult subțiat. Acesta din urmă are bara de prindere a portagrafei în unghi drept, ca și aceea cu care se leagă de piesa propriuzisă. Manșonul portagrafei este realizat prin ciocnire și îndoire. Corpul fibulei, finisat prin pilire, după turnare, nu prezintă ornamente și nici imitația înfășurării în spirală a sirmei de legătură a portagrafei. Resortul, păstrat parțial, pare să fi fost alcătuit din cîte trei spire, de o parte și de alta a piesei, răsucite în formă de spirală în jurul axului de fier, prins de corpul fibulei prin prelungirea părții ei arcuite în formă de buclă.

Catarama, avînd lungimea de 0,60 cm, este lucrată tot din bronz, prin turnare în tipar bivalv (fig. 1/2). Ea are bucla fixă, de formă dreptunghiulară, prevăzută cu două protuberanțe în dreptul lăcașului de sprijinire a spinului. Placa, de forma unui scut alungit, este, de asemenea, prevăzută cu cîte o protuberanță, de o parte și de alta, în apropierea legăturii ei cu bucla, realizată prin turnare; scutul se termină cu o altă protuberanță de formă semilunară, obținută prin pilire. În cîmpul ei, placa are ajurată o cruce cu brațele egale, dreptunghiulare, plasată înspre buclă, imediat sub lăcașul de prindere a spinului.

Pe partea interioară, placa are trei urechiușe de prindere, de formă dreptunghiulară, perforate, două mai mari dispuse lîngă lăcașul de prindere a spinului, iar alta, mai mică, înspre capătul alungit al scutului, turnate odată cu piesa.

¹ Pentru cercetările efectuate la „Milești” și pentru stratigrafia zonei investigate vezi R. Popovici, *Cercetări arheologice*

în așezarea rurală medievală Milești (secolele XIV—XVII), în *ArchMold*, XI, 1987, p. 169—170 și nota 3.

După turnare, piesa a fost finisată prin pilire, pe ambele fețe.

Pe partea exterioară, catarama este ornamentată prin ștanțare și pilire. Astfel, protuberanțele buclei și ale plăcii au ca decor una sau două linii adâncite, de altfel ca și bara de jos a buclei cu lăcașul delimitat de prindere a spinului. Cu cite o linie au fost ornamentate și colțurile barei de sus a buclei. De asemenea, de o parte și de alta a barei de sus a buclei, lângă protuberanțele lăcașului de sprijin a spinului a fost ștanțat cite un cerc concentric. Astfel de cercuri concentrice au fost plasate și în jurul crucii ajurate, cit și în restul plăcii, pe aceasta din urmă fiind dispuse orizontal cite trei și numai unul singur în dreptul protuberanței semilunare.

Fibula face parte din categoria pieselor de origine romano-bizantină, care au circulat în secolele VI–VII atît în spațiul carpato-dunăreano-pontic, cit și în zonele imperiului de la sud de Dunăre sau în regiunile influențate de civilizația acestuia.

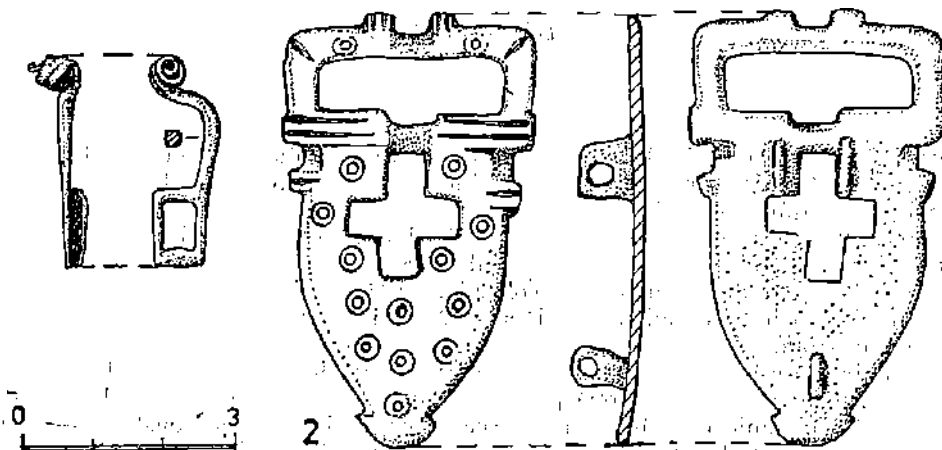

Fig. 1. Borniș-Neamț. Piese vestimentare descoperite în locuința 25. 1, fibulă; 2, cataramă.

Pe teritoriul țării noastre se cunoaște un centru de producere a acestei categorii de fibule bizantine turnate, la Drobeta-Turnu Severin², precum și numeroase alte descoperiri, care, după formă și ornamente, nu prezintă analogii cu piesa de la Borniș-Neamț³. Avînd în vedere tipologia acestor piese vestimentare, precum și asocierea ei cu catarama, de asemenea, de tip romano-bizantin, este posibil ca exemplarul de la Borniș-Neamț să aparțină sfîrșitului secolului al VI-lea și începutului celui următor⁴.

Catarama, după caracteristicile ei generale (buclea fixă, dreptunghiulară, placa în formă de scut, crucea ajurată, decorul ștanțat), aparține categoriei pieselor romano-bizantine de tip „Sucidava”, datate în mod obișnuit în secolul al VI-lea, dar și cu prelungiri în secolul următor⁵. Exemplarul nostru este însă puțin modificat, mai ales în ceea ce privește forma plăcii, dar el păstrează, în mod cert, elementele esențiale care îl plasează printre obiectele vestimentare de tipul amintit.

Unele analogii mai apropiate pot fi găsite, în ceea ce privește atît forma buclei, a plăcii sau a ornamentelor, în descoperiri de la nordul Dunării⁶, dar și la sudul ei⁷, precum și în alte zone aflate

² A. Bejan, *Un atelier metalurgic din sec. VI e.n. de la Drobeta-Turnu Severin*, în *ActaMN*, XIII, 1976, p. 237–268.

³ Z. Vinski, *Kasnoantički starosjedoci u salonijanskoj regiji prema arheološkoj ostavštini predslavenskog supstrata*, în *Vjesnik*, LXIX, 1967, p. 38–39, pl. XXXII/10; pl. XXXIV/1–3, 6–9, 12–14; S. Uenze, *Gegossene Fibeln mit Scheinummwicklung des Bügels in den östlichen Balkanprovinzen*, în *Festschrift für Joachim Werner zum 65. Geburtstag*, II, München, 1974, p. 484–493; A. Bejan, *op. cit.*, p. 257–262; D. Janković, *Podunavski dio oblasti Akausa u VI i početkom VII veka*, Belgrad, 1981, p. 169–172, fig. 69/a, b, v, g; pl. XIV/1–13; pl. XV/1–12; pentru fibulele descoperite pe teritoriul României vezi D. Gh. Teodor, *Considerații privind fibulele romano-bizantine din spațiul carpato-dunăreano-pontic în secolele V–VII e.n.*, în prezentul volum.

⁴ D. Gh. Teodor, *Considerații...*, p. 197–223.

⁵ J. Werner, *Byzantinische Gürtelschnallen des 6. und 7. Jahrhunderts aus der Sammlung Diergardt*, în *Kölnener Jahrbuch*

für Vor- und Frühgeschichte, I, Berlin, 1955, p. 39, 42–43, pl. 8/9 b, 10; D. Csallány, *Pamjatniki vizantijskogo metallobrabotva južnogo iskusstva II*, în *Acta Antiqua*, IV, 1956, 1–4, p. 264, 268–269, pl. I/6; pl. II/2, 2a, 7; idem, *Byzantinische Schnallen und Gürtelbeschläge mit Maschenmuster*, în *Acta Antiqua*, X, 1962, 1–3, p. 70–72, pl. II–IV; Z. Vinski, *op. cit.*, p. 37, pl. XXX/5 și XXXI/6; V. B. Kovalevskaia, *Pojasnye nabory Evrazij V–IX vv. Prjajli*, Moscova, 1979, p. 45, pl. 21/12–14.

⁶ D. Tudor, *Sucidava II*, în *Dacia*, VII–VIII, 1937–1940, p. 371, fig. 8/a, b, c; M. Rusu, *The Prefeudal Cemetery of Noșlac (VIth–VIIth Centuries)*, în *Dacia*, N.S., VI, 1962, p. 279, fig. 2/35; D. Tudor, *Sucidava*, Craiova, 1974, p. 131, fig. 34/1–2; O. Toropu, C. Tătulea, *Sucidava Celei*, București, 1987, p. 137, fig. 52/6–9; A. Petre *La romanité en Scythie Mineure (IIe–VIIe siècles de n.è.)*, *Recherches archéologiques*, București, 1987, p. 70, pl. 200e.

⁷ Z. Vinski, *op. cit.*, p. 37; pl. XXX/5 și pl. XXXI/6; 10.

sub influența civilizației bizantine⁸, datate, în general, în aceeași vreme. Dimensiunile mai mari, ca și aspectul oarecum „barbarizat“ par să indice că exemplarul nostru, găsit cu fibula împreună, aparține unei perioade mai târzii, cuprinsă între sfârșitul secolului al VI-lea și începutul celui următor.

Prezența unor obiecte de tip romano-bizantin în așezarea de la Borniș-Neamț atestă, alături de multe alte descoperiri de pe întreg cuprinsul țării, legăturile populației autohtone cu Imperiul, deosebit de intense în secolele VI—VII⁹. Asemenea piese vestimentare, atât de variate ca formă, dimensiuni și ornamente sînt documentate în număr mare mai ales în zonele puternic romanizate de la nordul și sudul Dunării de Jos și Mijlocii¹⁰. Caracteristice populației romanice, piesele vestimentare de la Borniș-Neamț se adaugă descoperirilor de același tip din Moldova și din întreg spațiul extracarpatic românesc.

DEUX PIÈCES VESTIMENTAIRES DES VIe—VIIe SIÈCLES DÉCOUVERTES À BORNİȘ—NEAMȚ

RÉSUMÉ

À l'occasion des fouilles archéologiques entreprises l'été 1987 au point „Milești“ situé dans le voisinage du village de Borniș, com. de Dragomirești, dép. de Neamț (zone des sous-Carpates de Moldavie), on a trouvé d'importants vestiges archéologiques, appartenant à un établissement des VIe—VIIIe siècles n.è.

Dans l'une des habitations fouillées, la n° 25, dont l'inventaire était constitué surtout de céramique, mais également d'objets (fusaioles, poinçons), on a découvert deux pièces vestimentaires : une fibule et une boucle de ceinture.

Les deux pièces ont été travaillées en bronze, par moulage dans des matrices bivalves et polies à la lime. La fibule fait partie de la catégorie des pièces d'origine romano-byzantine qui ont circulé aux VIe—VIIe siècles autant dans l'espace carpatodanubio-pontique que dans les zones de l'empire au sud du Danube ou dans les régions influencées par la civilisation impériale (fig. 1/1). La boucle de ceinture, en jugeant sur ses caractéristiques (anneau rectangulaire fixe, plaque en forme de bouclier, croix ajourée etc) appartient aux pièces romano-byzantines du type „Sucidava“ (fig. 1/2). Ses dimensions grandes, son aspect quelque peu „barbare“ semblent indiquer que l'exemplaire, trouvé avec la fibule, peut être daté de la période comprise entre la fin du VIe siècle et le début du VIIe.

Caractéristique à la population romane, les pièces vestimentaires de Borniș—Neamț viennent s'ajouter aux découvertes du même type de Moldavie et de tout l'espace roumain extérieur aux Carpates.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. Borniș—Neamț. Pièces vestimentaires découvertes dans l'habitation n° 25. 1, fibule ; 2, boucle de ceinture.

⁸ D. Csallány, *Byzantinische Schnallen...*, p. 56—58, 60—62, pl. II/6, 8 ; pl. III/1—3, 6, 8 ; pl. IV/1, 5.

⁹ D. Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V—XI e.n.*, Iași, 1981, p. 34—36.

¹⁰ A. Petre, *Contribuția atelierelor romano-bizantine la geneza unor tipuri de fibule „digitate“ din veacurile VI—VII e.n.*, în *SCIV*, 17, 1966, 2, p. 265—268, 271—275 ; A. Bejani, *op. cit.*, p. 263—264 ; D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 34.